

## ภาพยนตร์กับการต่อสู้ทางชนชั้นในห้วงเวลาแห่งการปลดแอกดิน

## ศักดิ์ดิโน ฉัตรกุล ณ อยุธยา

## ตอนที่ 1

## ภาพยนตร์ในสมัยราชาธิปไตย

## 1. หนังสือนิยมในสังคมศักดินา

ภาพยนตร์ถือกำเนิดขึ้นในสังคมตะวันตกเมื่อประมาณ พ.ศ. 2438 อันเป็นระยะที่ชนชั้นนายทุนได้เข้ากุมอำนาจรัฐไว้ได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดแล้ว ดังนั้นการสะท้อนภาพและการแสดงออกของมโนทัศน์ดำเนินไปภายใต้สภาพแวดล้อมของสังคมทุนนิยมและกรอบอุดมการณ์เสรีนิยมของชนชั้นนายทุน ภายใต้เงื่อนไขของสังคมทุนนิยมสถานะโดยกำเนิดของภาพยนตร์จึงหาใช่เป็นเพียงประติมากรรมบันเทิงหรือศิลปะบริสุทธิ์ และก็มีมิใช่เป็นเพียงสื่อสารมวลชนธรรมดา ๆ ทั่วไป มันยังมีสถานะ เป็นสินค้าอุตสาหกรรมที่สามารถทำกำไรให้กับผู้ผลิตได้มีขึ้นน้อยด้วย เหตุนี้ทันทีที่ถือกำเนิดมันจึงถูกนำออกเผยแพร่ในตลาดอย่างกว้างขวางไร้พรมแดนเลย เช่นอุตสาหกรรมอื่น ๆ

ระยะเวลาเพียง 2 ปีหลังล้มตาคาโลก ภาพยนตร์ก็คลิบลานเข้าสู่แผ่นดินสยามดินแดนที่อำนาจรัฐยังคงกระชับแน่นอยู่ในการมือของชนชั้นเจ้าศักดินา แม้ว่าการเข้ามาเปิดประตูการค้าของเหล่าจักรวรรดินิยมตะวันตกก่อนหน้านั้นจะส่งผลให้โครงสร้างความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบศักดินาไทยต้องแปรเปลี่ยนไปสู่ระบบความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบทุนนิยมมากขึ้น เกิดการขยายตัวของชนชั้นกลางมากขึ้นก็ตาม แต่อุดมการณ์เสรีนิยมที่ก่อตัวขึ้นพร้อม ๆ กับระบบการผลิตแบบทุนนิยมยังคงจำกัดตัวอยู่ในวงแคบ ๆ ของชนกลุ่มเล็ก ๆ ในเมืองหลวง หากได้แพร่หลายไปบนหม่อมราชวงศ์อนาโณศล ซึ่งยังจมปลักอยู่กับอุดมการณ์ศักดินาที่ผสมผสานระหว่างความเชื่อแบบ "พุทธ-พราหมณ์-ผี" ซึ่งครอบงำสังคมอยู่นานหลายร้อยปี

อุดมการณ์แบบศักดินา อธิบายว่าสังคมประกอบด้วยบุคคลที่มีฐานะไม่เท่าเทียมกันขึ้นต่อกันเป็นลำดับชั้น แต่ละคนอยู่ในฐานะ และหน้าที่ที่แน่นอนกำหนดมาอย่างถูกต้องแล้ว แต่ละคนควรต่างทำหน้าที่ เพื่อความเป็นเอกภาพและการดำรงอยู่ของสังคมซึ่งอยู่ในสภาพดีแล้ว ชนชั้นศักดินาอ้างว่าการที่มีชนชั้นสูงชนชั้นต่ำมีเจ้ามีไพร่ต่างฐานะกันเป็นเพราะกรรมในชาติก่อน กรรมกำหนดฐานะของบุคคลในสังคม ฉะนั้นการที่บุคคลใดอยู่ในฐานะใด ยากเข็ญหรือสุขสบายจึงชอบธรรมแล้ว เป็นเพราะกรรมของบุคคลนั่นเอง มิใช่เป็นเพราะระบบสังคม

อุดมการณ์เช่นนี้ถูกถ่ายทอดสู่ประชาชน และผลิตซ้ำแล้วซ้ำเล่าโดยสถาบันศาสนา และกลไกอื่น ๆ ที่มีอยู่ภายใต้อำนาจผูกขาดและควบคุมของสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่มีพัฒนาการต่อเนื่องยาวนานและภายใต้การครอบงำของอุดมการณ์ชนชั้นนี้เองที่ทำให้ชนชั้นเจ้าศักดินาสามารถรักษาสถานะนำ (Hegemony) ของตนในสังคมและพิทักษ์รูปแบบความ-

สัมพันธ์ทางการผลิตแบบศักดินา ซึ่งนำมาซึ่งอำนาจทาง เศรษฐกิจและอำนาจผูกขาดทางการเมืองไว้กับชนชั้นคนได้ เป็น ระยะเวลายาวนาน

เหล่านี้คือสภาพแวดล้อมของสยาม เมื่อนาย เอส. จี มาคอฟสกี (S.G. Marchovsky) พ่อค้าหนึ่งเร่เริ่ม ปรากฏตัวชาติ นำเอาภาพยนตร์รุ่นบุกเบิกของพี่น้องตระกูลลูเมียร์เข้ามาฉายโชว์ต่อสาธารณชนไทยเป็นครั้งแรก ณ โรงละครหม่อมเจ้าอลังการ เมื่อคืนวันที่ 10 มิถุนายน 2440 ซึ่งสยามกำลังอยู่ในช่วงแห่งการเปลี่ยนผ่านไปสู่ยุคแห่ง ความทันสมัย ด้วยผลแห่งการเปิดประตูการค้ากับตะวันตก และการปฏิรูปครั้งยิ่งใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอม- เกล้าเจ้าอยู่หัว อันทำให้เกิดการขยายตัวของชนชั้นกลางขึ้นคนชั้นนี้คือตลาดที่สำคัญของสินค้าประ เทพพิมพ์ทั้งหลาย ซึ่งหมายรวมถึงภาพยนตร์ด้วย อาจารย์ตรีศิลป์ บุตรชจร ได้ค้นพบว่าในยุคที่ชนชั้นกลาง เริ่มเติบโตในสังคมนั้น พวกเขาต้องการบันเทิงคดีที่เข้ากับอุปนิสัยและชีวิตของพวกเขา เขาต้องการเรื่องเล่าที่คล้ายชีวิตจริงที่พบเห็นและเป็น เรื่องที่มีเหตุผล ซึ่งทำให้นวนิยายกำเนิดและเติบโตขึ้น<sup>2</sup> ด้วยเหตุผลเดียวกันนี้ภาพยนตร์ซึ่งมีคุณสมบัติครบถ้วนและให้ อรรถรสที่เหนือกว่านวนิยายหลายประการย่อมเป็นที่ต้องรสนิยมของชนชั้นกลางอย่างมีต้องสงสัย ไม่ว่าภาพยนตร์รุ่นบุก เบิกจะเป็นเพียงภาพยนตร์สั้น ๆ ที่มีเป้าหมายเพียง เพื่อแสดงภาพที่เคลื่อนไหวได้ "ให้ออกมาปรากฏบนจอเท่านั้นก็ เพียงพอแล้วสำหรับการทำให้ชาวสยามต้องควักเงินออกจากกระเป๋าตัวเองตีตัวเข้าไปนั่งดูสิ่งที่มีความมหัศจรรย์เหนือ กว่าหนังคลง และหนังใหญ่ที่เขาคุ้นต้ามามาก่อน ในปีเดียวกันกับที่ภาพยนตร์เริ่มเข้ามาในสยาม อาร์ จี ฮอลแลแมน (R.G. Hollaman) ก็ได้พัฒนาบทบาทของภาพยนตร์ ไปสู่การเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความคิดด้วยการสร้าง ภาพยนตร์ ซึ่งมีความยาวมากขึ้นกว่าที่คนอื่น ๆ เขาทำกัน ซ้ำยังมีการมักเป็นเรื่องราว มีตัวแสดง มีการจัดฉากประ- กอบ ซึ่งนับว่าเป็นการก้าวกระโดดที่สำคัญอีกขั้นหนึ่ง ภาพยนตร์ชนิดนี้ได้เข้ามามีบทบาทแทนที่ภาพยนตร์แบบเก่าและ หลังไหลเข้าสู่สยามประเทศอย่างรวดเร็ว ความบันเทิงอันน่าตื่นตาตื่นใจจากภาพยนตร์ได้ดึงดูดความสนใจของผู้คน สยามอย่างกว้างขวาง ดังสังเกตได้จากจำนวนผู้เข้าชมภาพยนตร์เฉพาะรอบแรกเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2440 ความ รายงานของหนังสือพิมพ์ของกอกโตบส์ว่ามีถึง 600 คนเศษ<sup>3</sup> คณะจัดฉายภาพยนตร์จากตะวันตกพากันทยอยเข้าสู่ สยามอย่างมิขาดสาย แต่ก็ยังมีได้มีการจัดสร้างสถานที่สำหรับฉายภาพยนตร์เป็นการเฉพาะจนกระทั่งปี พ.ศ. 2448 นักธุรกิจภาพยนตร์ชาวญี่ปุ่นจึงได้ลงรากปักฐานให้กับการกิจการภาพยนตร์โดยการสร้างโรงภาพยนตร์ชนิดถาวรขึ้นเป็นราย แรกที่เวียงวัดตึก ภาพยนตร์กลายเป็นสื่อบันเทิงที่ได้รับการนิยมอย่างกว้างขวาง โรงภาพยนตร์ถาวรอีกหลายโรงถูก สร้างขึ้นในช่วงเวลานั้น เช่น โรงหนังนายออบ โทมตบระดิษฐ์ ที่ถนนศรีเพชร และโรงหนังวังเจ้าบริดา ของบริษัทหุบุ ยนตร์กรุงเทพ ของนายชุ่มน้ำชี คุตระกูล ที่ตรอกกัปตันบุศ สร้างปี พ.ศ. 2450 โรงหนังสามแยกของนายเฮงฮวด ชาา ลิงคบุรี สร้างปี พ.ศ. 2452 โรงหนังพัฒนการของนายชุ่มเฮง คุตระกูล กับนายโลเปงหลง เปิดฉายปี พ.ศ. 2453 โรงหนังบึงที่บางลำพู โรงหนังสิงคบุรีที่เขาวราช และโรงหนังพัฒนาลัยที่สามยอด เปิดฉายปี พ.ศ. 2458 โรงหนัง ช่องกง ที่ถนนสาทรและโรงหนังบางลำพู เปิดฉายปี พ.ศ. 2460 เป็นต้น<sup>4</sup>

## 2 กำเนิดหนังไทย กิ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา

คนไทยเริ่มจับงานถ่ายทำภาพยนตร์มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2443 โดยการนำของพระเจ้านั่งยาเออกรมหมื่นสรรท สาตรศุกกิจ ซึ่งทรงถ่ายภาพยนตร์เป็นการส่วนพระองค์ แต่งานถ่ายภาพยนตร์ของพระองค์คงมีลักษณะ เป็นการสมัครเล่น มากกว่าเป็นการที่จะใช้ประโยชน์จริงจังจากมัน กระทั่งปี พ.ศ. 2465 รัฐจึงได้เข้ามาจับงานภาพยนตร์อย่างจริงจัง โดยพระเจ้านั่งยาเออพระองค์เจ้าบุรฉัตรไชยากร กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ทรงริเริ่มจัดตั้งกองภาพยนตร์

เผยแพร่ข่าวขึ้น สังกัดกรมรถไฟ กองภาพยนตร์เผยแพร่ข่าวของรัฐแห่งนี้ถือว่าเป็นหน่วยผลิตภาพยนตร์ที่มีทั้งบุคลากรและอุปกรณ์ที่เทียบพร้อมที่สุดในสยามระยะนั้น บทบาทสำคัญที่สุดของกองภาพยนตร์แห่งนี้คือ ทำหน้าที่เป็นศูนย์ผลิตภาพยนตร์ข่าวสาร สารคดีเพื่อโฆษณาผลงานของรัฐออกเผยแพร่สู่สาธารณชน โดยนำออกเร่ฉายเองและนำเข้าฉายประกอบในรายการตามโรงภาพยนตร์ต่าง ๆ ในช่วงนี้บริษัทนิเวอร์แอส โดยนาย เฮนรี แมคเร ชาวอเมริกันได้เข้ามาถ่ายทำภาพยนตร์ในไทยโดยใช้ตัวแสดงเป็นคนไทยล้วน และให้ชื่อภาพยนตร์ของคนเป็นภาษาไทยว่า "นางสาวสุวรรณ" ซึ่งต่อมาถือกันว่าเป็นภาพยนตร์เรื่องแรกของไทย ภาพยนตร์เรื่องนี้เข้ามาถ่ายทำในช่วงที่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และอุดมการณ์แบบศักดินากำลังเสื่อมทรุดลง เนื่องจากสภาพแวดล้อมของสังคมไทยที่แปรเปลี่ยนไป ทำให้รัฐเข้ามาควบคุมสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ มิให้เผยแพร่แนวความคิดที่อาจส่งผลกระทบต่อโครงสร้างของสังคมได้ ด้วยเหตุนี้การถ่ายทำภาพยนตร์ของนายแมคเร จึงอยู่ในสายตารัฐโดยตลอด แม้นายแมคเรจะเคยให้สัญญากับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์วโรปการ เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศว่า "จะถ่ายแต่รูปที่ฝ่ายไทยเห็นชอบด้วยแล้วจึงจะถ่าย จะไม่คิดถ่ายที่ไม่ชอบใจไทยเลย"<sup>5</sup> นายแมคเรได้ไปถ่ายภาพยนตร์ของเขาที่เรือนจำ ซึ่งมีภาพการประหารชีวิตนักโทษซึ่งรัฐบาลไม่พึงปรารถนาให้นำออกเผยแพร่ รวมอยู่ด้วยนายพลเอกพระเจ้าอนงยาเธอกรมหลวงกำแพงเพชรอัครโยธิน ผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับกิจการภาพยนตร์ของรัฐ จึงเสนอว่ารัฐบาลควรจะมี เซอร์ภาพยนตร์เรื่องนี้ก่อนที่จะปล่อยให้ไปฉาย<sup>6</sup>

อีก 2 ปีถัดมา บริษัท พาราเม้าท์ จากฮอลลีวูด ได้เข้ามาถ่ายทำภาพยนตร์ที่เมืองน่าน เรื่องช้าง โดยมีคนไทยแสดงล้วนเช่นกัน ภาพยนตร์เรื่องนี้ถูกนำออกฉายยังประเทศต่าง ๆ จนได้รับความนิยมไปทั่วโลก ก่อนที่จะนำมาฉายในเมืองไทย คณะผู้จัดทำได้ทำหนังสือขอคำชมเชยจากรัฐบาลไทย โดยหวังให้เกิดผลทางด้านการศึกษาแก่หนังสือของคนที่เตรียมจะเข้าฉายในไทย แต่ทางฝ่ายรัฐบาลมีความเห็นว่า "หนังสือฉายไปนั้นเกี่ยวกับการกินอยู่ในบ้านคงทำนองเดียวกับหนังสือฉายในทวีปแอฟริกา ถึงแม้จะเป็นการเผยแพร่ความรู้ในการเป็นไปในกรุงสยามบ้าง ก็หาใช่จะเป็นประโยชน์ใด แสดงความเจริญของประเทศไม่ว่ามันไม่อยู่ในเกณฑ์ที่จะได้รับคำชมเชย"<sup>7</sup>

ภาพที่รัฐไม่พึงประสงค์ที่ปรากฏบนแผ่นฟิล์ม คือ ภาพที่เมื่อผู้ชมดูแล้วอาจทำให้เข้าใจว่าสังคมไทยยังล้าหลังอยู่ ซึ่งหมายถึงความล้มเหลวของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในการแก้ปัญหาของประเทศนอกจากจะควบคุมมิให้ภาพยนตร์กลายเป็นเครื่องมือบ่อนทำลายความชอบธรรมของราชาธิปไตยแล้ว รัฐยังใช้ภาพยนตร์เป็นเครื่องมือในการสร้างความยอมรับให้กับระบอบราชาธิปไตยอีกด้วย ผลงานชิ้นสำคัญในช่วงนี้ได้แก่ ภาพยนตร์พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งกองภาพยนตร์เผยแพร่ข่าวเป็นผู้รับผิดชอบในการผลิต โดยถ่ายทำในระบบ 35 ม.ม. เมื่อปี พ.ศ. 2469 ภาพยนตร์ชุดนี้ทำขึ้นหลายสำเนาและนำออกเผยแพร่ตามโรงภาพยนตร์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่สนใจของผู้คนโดยทั่วไป ภาพยนตร์นี้น่าจะมีส่วนช่วยคอกย้ำความศักดิ์สิทธิ์และกอบกู้พระบารมีภาพของสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งกำลังเสื่อมทรุดและลดศรัทธาจากมหาชนไทยได้ไม่น้อยทีเดียว<sup>8</sup>

สำหรับองค์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเองนั้น พระองค์ทรงมีพระราชนิพนธ์ส่วนพระองค์ในด้านการภาพยนตร์เป็นพิเศษ อาจกล่าวได้ว่า เป็นสิ่งที่ทรงโปรดปรานและไม่พระราชหฤทัยอย่างจริงจังกว่าสิ่งอื่นใด ทรงเริ่มถ่ายภาพยนตร์ด้วยมีพระหัตถ์พระองค์เองตั้งแต่วันที่ 2467 เมื่อเสด็จขึ้นครองราชสมบัติในปี พ.ศ. 2468 แล้ว พระราชนิพนธ์ในทางภาพยนตร์ของพระองค์ได้ปรากฏเป็นที่ชัดเจนยิ่งขึ้น จะเห็นได้จากภาพที่ทรงกล้องถ่ายภาพยนตร์ติดพระหัตถ์อยู่เสมอ ไม่ว่าจะเสด็จฯ ไปไหนใดทรงมีอุปกรณ์การถ่ายทำภาพยนตร์มากมาย นับร้อย ๆ ชิ้น ทรงโปรดฯ ให้สร้าง

อาคารสำหรับเป็นที่ล้างฟิล์มภาพยนตร์ขึ้นโดย เฉพาะในวังสุโขทัยนอก หนีไปจากห้องฉายภาพยนตร์สำหรับประทับทอดพระเนตรภาพยนตร์เป็นประจำทุกวันคืนอยู่แล้ว ก็กิจการภาพยนตร์ส่วนพระองค์ได้ขยายออกไปสู่งานที่เป็นกิจลักษณะมากขึ้น โดยทรงตั้งหน่วยงานเฉพาะกิจเรียกว่า "ภาพยนตร์ทรงถ่าย" และต่อมาเปลี่ยนไปเป็น "ภาพยนตร์อัมพร" นอกจากนี้ยังได้ทรงจัดตั้ง "สมาคมภาพยนตร์สมัครเล่นแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์" ขึ้นในปี พ.ศ. 2473 มีสำนักงานที่ตั้งอยู่ ณ พระตำหนักเฉลิมกรุงชั้นอีกต้าย ในวาระเฉลิมฉลองครบรอบ 150 ปีพระนคร<sup>9</sup> ภาพยนตร์ทรงถ่ายหรือภาพยนตร์อัมพร นั้นมีเป้าหมายเพียงเพื่อบันทึกเหตุการณ์และงานอดิเรกสมัครเล่นส่วนพระองค์มากกว่าที่จะนำไปเผยแพร่แก่สาธารณชนให้เกิดผลทางการ เมืองแต่อย่างใดไม่ว่า แม้พระองค์จะทรงสนพระทัยในงานภาพยนตร์เป็นพิเศษก็ตามแต่พระองค์ยังมิได้ทรงใช้ภาพยนตร์เป็นเครื่องมือทางอุดมการณ์อย่างจริงจัง และมีทรงปรารถนาให้พระบรมรูปของพระองค์ถูกนำไปฉายต่อสาธารณชนโดยทั่วไป ดังจะ เห็นได้จากกรณีบริษัทถ่ายภาพยนตร์เสียง (พอกซ์) ซึ่งเคยถ่ายภาพและเสียงของกษัตริย์สเปนมาแล้วก่อนหน้านั้นได้มาติดต่อของพระบรมราชานุญาติถ่ายพระบรมรูปของพระองค์พร้อมบทสัมภาษณ์ เพื่อนำไปเผยแพร่ยังประเทศต่างๆ แต่พระองค์ทรงตอบปฏิเสธโดยให้เหตุผลว่า "...แต่สำหรับฉันเองไม่อยากจะให้ถ่ายฉันเลือกรู้สึกว่าเป็นวิธี Advertisement ที่ไม่ชอบ แม้จะเอาไปฉายตี ๆ ไม่เอาไปล้อเล่นก็ไม่สมควรให้บอกปิดไป"<sup>10</sup>

การปฏิรูปประเทศครั้งใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 5 และการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยในราชสำนัก สมัยรัชกาลที่ 5 และ 6 ส่งผลให้รายจ่ายของรัฐสูงขึ้นเป็นลำดับเรื่อยมา เมื่อมาเผชิญกับสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ทำให้รัฐไทยต้องประสบกับสภาวะงบประมาณขาดดุลอย่างหนักหน่วง รัชกาลที่ 7 เสด็จขึ้นครองราชย์ในขณะที่ปัญหาดังกล่าวกำลังเข้าสู่ขั้นวิกฤติ พระองค์ทรงแก้ปัญหาด้วยวิธีการที่เรียกว่า "คลยภาพ" คือ พยายามเพิ่มรายได้และลดรายจ่ายของรัฐลง ซึ่งด้านหนึ่งคือการปลดคนออกจากราชการ ข้าราชการที่ถูกปลดหลายคนต้องแสวงหาอาชีพใหม่เพื่อความอยู่รอด ชุมชนถูกคลย ซึ่งมีประสบการณ์ในการเล่นละครในราชสำนักและรักการประพันธ์กลุ่มหนึ่งได้ร่วมกันจัดตั้งบริษัทสร้างภาพยนตร์เอกชนกลุ่มแรกของไทย ชื่อ "บริษัทถ่ายภาพยนตร์ไทย" มีหลวงสุนทรอัศวราช เป็นผู้จัดการ ก็ได้ประกาศสร้างภาพยนตร์เรื่อง "ไม่คิดเลย" ซึ่งการสร้างภาพยนตร์ของนักสร้างหนังรุ่นบุกเบิกผู้นั้นต้องอยู่ภายใต้การตรวจตราดูแลอย่างเข้มงวดจากรัฐ แม้ว่าในระยะนั้นยังไม่มีระบบการเซ็นเซอร์ภาพยนตร์อย่างเป็นทางการเกิดขึ้นก็ตาม คาราวานเข้าแสดงภาพยนตร์ซึ่งเป็นอดีตข้าราชการมีบรรดาศักดิ์ที่ตกคลยต้องได้รับพระบรมราชานุญาตเสียก่อนจึงจะแสดงได้บางส่วนขออดีตข้าราชการซึ่งเข้าร่วมแสดงในภาพยนตร์เรื่องนี้ได้แก่ พระยาบำรุงราชบริหาร, พระอมรรฤดี, พระอภิกษราชฤดี, พระคุณรักษา (ทั้ง 4 รายแรกนี้เป็นอดีตข้าราชการจากกรมมหาดเล็ก) หลวงสารานประพันธ์ (อดีตข้าราชการกระทรวงกลาโหม) ขุนพิเศษวรุฒ (อดีตข้าราชการกระทรวงธรรมการ) หมั่นบันเทิงชวนหัว (อดีตข้าราชการกรมมหาดเล็ก) และตัวหลวงสุนทรอัศวราช (อดีตข้าราชการกรมอศวราช) เองด้วย และเมื่อภาพยนตร์ถ่ายทำเสร็จสมบูรณ์พร้อมที่จะฉายก็ต้องนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายให้ทอดพระเนตรจนเป็นที่พอพระราชหฤทัยก่อนจึงจะนำออกฉายได้<sup>11</sup>

ก่อนที่ภาพยนตร์ "ไม่คิดเลย" ของบริษัทถ่ายภาพยนตร์ไทยจะถ่ายทำเสร็จสมบูรณ์ได้มีกลุ่มนักทำหนังสื่ออีกกลุ่มรวมตัวกันขึ้นจัดตั้งเป็น "กรุงเทพภาพยนตร์บริษัท" โดยมีพี่น้องตระกูลวสุวัต ซึ่งมีประสบการณ์ด้านหนังสือพิมพ์ (นายมานิต วสุวัต เป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ศรีกรุงอันโด่งดังและมีบทบาทสำคัญยิ่งในสังคมไทยขณะนั้น) และการถ่ายทำภาพยนตร์ (หลวงกลการเจมจิด (เกา วสุวัต) และนายกระเชียร วสุวัตซึ่งเป็นหัวหน้าและช่างถ่ายภาพในกองภาพยนตร์เผยแพร่ข่าวในกรมรถไฟ) มาก่อน ประกาศสร้างภาพยนตร์เรื่อง "โชคสองชั้น" จากบทประพันธ์ของ "แสงทอง"

นักเขียนนามประเทืองแห่งยุค ความพร้อมทั้งทางด้านบุคลากรและเครื่องมือเครื่องมือของ "กรุงเทพภาพยนตร์บริษัท" ทำให้ "โชคสองชั้น" เสริจสมบูรณ์และออกฉายต่อสาธารณชนก่อน "ไม่คิดเลย"

หลังจากภาพยนตร์ "โชคสองชั้น" และ "ไม่คิดเลย" ออกฉายต่อสาธารณชนจนประสบความสำเร็จเป็นที่ถกเถียงใจคอหนังที่ตั้งตารางออกฉายภาพยนตร์ไทยแต่มาไม่นานมกระดุนให้ผู้ใช้เข้ามาแสวงโชคจากอาชีพใหม่ที่มาหลายตาชั้น จำนวนภาพยนตร์ไทยจึงเพิ่มขึ้น ภาพยนตร์ไทยที่สร้างชั้นในระยะแรกได้แก่ "ใครดีใครได้" "ใครเป็นบ้า" ของกรุงเทพภาพยนตร์บริษัท "เชื่อไม่ทิ้งแถว" ของบริษัทศรีสยาม "เลือดเด็น" ของบริษัทสองสหาย "กุหลาบขาว" ของสยามภาพยนตร์บริษัท "กรรมสนองกรรม" ของบริษัทเอเซียติกโปรดักชั่น "หมัดพ่อค้า" ของบริษัทกาญจนมิตร "นางนาคพระโขนง", "รบระหว่างรัก" และ "แสงนทาวินาศ" ของบริษัทหงส์ดิษฐ์ภาพยนตร์ และ "อำนาจมืด" หรือ "ชนะพาล" ของบริษัทภาพยนตร์ไทย และ ฯลฯ ภาพยนตร์เหล่านี้เป็นภาพยนตร์เงียบ รูปแบบของการถ่ายทำ เนื้อหา และแนวการดำเนินเรื่องส่วนใหญ่อยู่ออกภายใต้อิทธิพลของภาพยนตร์ฮอลลีวูด ซึ่งครองตลาดภาพยนตร์ในไทยอยู่ขณะนั้น

ภาพยนตร์เงียบมีคุณสมบัติพิเศษตรงที่มันสื่อสารด้วยท่าทางอันเป็นภาษาที่มีความเป็เสากลกว่าภาษาพูดทำให้ผู้ชมไทย แม้จะมีภาษาพูดที่แตกต่างจากประเทศผู้สร้างภาพยนตร์ก็ตาม ก็ยังสามารถทำความเข้าใจกับภาพยนตร์ได้โดยไม่มีขากเขียนนัก แต่ขณะเดียวกันภาพยนตร์เงียบก็มีข้อจำกัดในการที่จะเสนอเนื้อหาที่ลึกซึ้งต่อผู้ชมได้ ซึ่งข้อจำกัดอันนี้ทำให้ภาพยนตร์เงียบที่เข้ามาจากต่างประเทศไม่ได้ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมของรัฐบาลนัก แต่กระนั้นก็ยังมีการ์ตูนบางเรื่องถูกสั่งห้ามมิให้ฉายในเมืองไทย อย่างเช่น ภาพยนตร์พุทธประวัติ The Light Of Asia ซึ่งสร้างจากบทนิพนธ์อันลือชื่อของ เซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์ โดยการร่วมมือกันระหว่างนักสร้างหนังอินเดียและเยอรมันที่ออกฉายทั่วโลก จนได้รับความยอมรับอย่างกว้างขวางว่ามีความงดงามทางศิลปะอย่างยิ่ง แต่ว่าถูกสั่งห้ามฉายในหลายประเทศที่นับถือพุทธศาสนา รวมทั้งประเทศไทย สาเหตุก็คือ ภาพยนตร์เสนอภาพของพระพุทธเจ้ามีลักษณะเป็นสามัญชนธรรมดา อันแตกต่างจากการอธิษฐานพุทธประวัติของไทยที่มักแฝงไว้ด้วยเรื่องของบุญญาภิหารเหนือบุุคคลธรรมดา<sup>12</sup>

### 3 อำนาจมืดแพ้อำนาจแจ้ง

ปี พ.ศ.2470 อันเป็นปีเดียวกับที่ภาพยนตร์ The Light Of Asia ถูกห้ามฉาย ภาพยนตร์ไทย "อำนาจมืด" อันเป็นผลงานชิ้นที่สองของบริษัทถ่ายภาพยนตร์ไทยของหลวงสุนทร อิศวราช เป็นภาพยนตร์ไทยเรื่องแรกที่ถูกห้ามฉาย ทั้งนี้เนื่องจากภาพยนตร์เรื่องดังกล่าวถ่ายทำเสริจสมบูรณ์แล้วนำขึ้นทูลเกล้าฯ ฉายให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทอดพระเนตรตามธรรมเนียมปฏิบัติ ปรากฏว่าพระองค์ทรงดำเนิว่าภาพยนตร์เรื่องนี้มีบางสิ่งบางอย่างที่ไม่ต้องด้วยพระราชนิยม กล่าวคือ มีฉากซึ่งแสดงว่ามีช่องค้ำผู้หญิง และช่องอึ้งย้งอยู่ในสยาม จึงทรงมีพระราชบัญญัติสั่งห้ามมิให้ฉายหรือส่งออกไปขายนอกพระราชอาณาเขตร์ แต่โดยที่ทรงพระเมตตาเพื่อมิให้บริษัทขาดทุนย่อยยับ จึงได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ฉายเก็บเงินได้พอถอนทุนก่อนแล้วให้ทำลายฟิล์มภาพยนตร์เสีย มิให้นำไปเผยแพร่ต่อไป แต่ยังไม่ทันที่หลวงสุนทรอิศวราชจะนำภาพยนตร์ของตนออกฉายถอนทุนทางกรมตำรวจพอทราบว่าภาพยนตร์เรื่องนี้ไม่ต้องพระราชนิพนธ์ ก็มีประกาศสั่งห้ามมิให้โรงภาพยนตร์ทุกแห่งรับภาพยนตร์เรื่องนี้เข้าฉายอย่างเด็ดขาดก่อนได้รับอนุญาต แม้หลวงสุนทรฯ จะชี้แจงว่าในหลวงทรงอนุญาตให้ฉายได้ตามเงื่อนไขดังกล่าวแล้ว แต่ทางกรมตำรวจก็ยังยืนยันไม่ยินยอมพร้อมทั้งมีคำสั่งห้ามฉายอย่าง เป็นลายลักษณ์อักษรออกมา ทำให้หลวงสุนทรฯ ต้องเอาหนังของตนกลับไปตัดต่อ และถ่ายทำใหม่พร้อมกับเปลี่ยนชื่อเรื่องเป็น "ชนะพาล" กรมตำรวจจึงอนุญาตให้ฉายได้ กระนั้นก็ยังไม่มีเจ้าของโรงภาพยนตร์รายใดยอมรับให้ภาพยนตร์ของหลวงสุนทรฯ เข้าฉาย เพราะเกรงว่าจะเป็นที่ขัดข้อง

พระทัยในหลวง ทำให้นักแสดงสุนทรฯ ต้องนำภาพยนตร์ของตนออกเร่ฉายเก็บเงินเองอย่างทุกทีเลย ประสบกับการขาดทุนอย่างย่อยยับ<sup>13</sup> ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 เมื่อรัฐบาลคณะราษฎรมีมาตรการลดบทบาทเจ้าอย่างชัดเจน หลวงสุนทรอัครราชผู้นี้เป็นบุคคลแรกที่ถวายบันดาศักดิ์และราชทินนามคืนกลับไปใช้นามเดิม

ปี พ.ศ.2470 ฮอลลิวูด สามารถสร้างภาพยนตร์เสียงอย่างสมบูรณ์แบบสำเร็จโดยประเดิมด้วยภาพยนตร์เพลงเรื่อง "Jazz Singer" ไม่ช้าไม่นานภาพยนตร์เสียงที่หอรรดสและเนื้อหาที่ลึกลับซึ่งเหนือกว่าภาพยนตร์ที่มักบุกเข้าสู่ตลาดหนังเมืองไทยปัญหามีอยู่ว่าเมืองไทยไม่เข้าเมืองขึ้นจักรวรรดินิยมโดยตรงทำให้เสียงพูดในภาพยนตร์ที่ไม่ใช่ภาษาไทยไม่อาจสื่อสารกับผู้ชมได้ ข้อจำกัดอันนี้ทำให้เกิดการพัฒนากระบวนการพากษ์ภาพยนตร์ขึ้นเพื่อต่อช่องโหว่ทางภาษาคงกล่าว การพากษ์ภาพยนตร์ทำให้ผู้ชมรับข่าวสารจากหนังได้บริษัทขึ้นการเกิดกระบวนการพากษ์ขึ้นในยุคนั้นทำให้ภาพยนตร์สามารถขยายบทบาทของตนออกไปอย่างกว้างขวางมากขึ้น โดยมีนักพากษ์เป็ยตัวกลางของการสื่อสารในภาพยนตร์ระบบใหม่นี้ ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้บุกเบิกการพากษ์เสียงภาษาไทยในภาพยนตร์ คือ นายค่าน ยาวประภาส และนักพากษ์ที่มีชื่อเสียงเป็นที่ชื่นชอบของคอหนังระดับชาวบ้านที่สุดคือ "ทิดเซีย" หรือ นายสิน สิบสุเรีง คุณาโตม สุขวงศ์ นักอนุรักษ์ภาพยนตร์และนักค้นคว้าประวัติศาสตร์ภาพยนตร์คนสำคัญให้ทัศนะว่า "นักพากษ์เหล่านี้เองเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการนำภาพยนตร์ลงไปสู่ผู้ชมชั้นล่างระดับชาวบ้าน ซึ่งตลอดเวลาที่ผ่านมาพากษ์ซึ่ง เป็นชนส่วนใหญ่เหล่านั้นไม่นิยมดูภาพยนตร์เพราะอาจจะ เป็นเพราะยังมีช่องว่างทางวัฒนธรรมอยู่มาก กล่าวคือ ภาพยนตร์เผยแพร่ในระยะที่นำมาเป็นภาพยนตร์ของฝรั่งเป็นส่วนใหญ่ เรื่องราวในภาพยนตร์ก็มักเป็นเรื่องราวตามวัฒนธรรมฝรั่ง ซึ่งชาวบ้านทั่วไปไม่อาจเข้าใจได้หรือเข้าใจยาก แม้แต่หนังไทยในยุคแรกที่เกิดขึ้นก็มักมีลักษณะรับอิทธิพลวัฒนธรรมฝรั่งไว้เต็มตัว ชาวบ้านตัวจริงเข้าไม่ถึงถึงผู้นั้นเอง แต่เมื่อเกิดการพากษ์ขึ้นเช่นนี้ ปรากฏว่า นักพากษ์ได้ทำหน้าที่ต่อช่องว่างวัฒนธรรมระหว่างผู้ชมกับภาพยนตร์จนสนิท"<sup>14</sup>

#### 4 ความเป็นมาและกรอบอนุรักษ์ของภาพยนตร์ไทย

ในช่วงปลายของยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ความสำนึกเรื่องความแตกต่างระหว่างความมีและไม่มีในปัจจุบันต่าง ๆ ความเหลื่อมล้ำค่าสูงระหว่างคนรวยกับคนจน การเอารัดเอาเปรียบกันในสังคมและความไม่เป็นธรรมต่าง ๆ เหล่านี้ถูกดุด่าและเผยแพร่โดยนักคิดนักเขียนอย่างกว้างขวางและหนักมือขึ้นทุกที หนังสือพิมพ์หลายฉบับลงบทความโจมตีระบอบราชาธิปไตยอย่างรุนแรงและเปิดเผย<sup>15</sup> ปรากฏการณ์เหล่านี้ทำให้รัฐบาลควบคุมการเคลื่อนไหวเผยแพร่ความคิดที่เป็นปฏิปักษ์ต่อระบอบราชาธิปไตยเข้มงวดยิ่งขึ้น เช่น มีการตราพระราชบัญญัติสมุดเอกสารและหนังสือพิมพ์ขึ้นใหม่ ในปี พ.ศ.2470 เพื่อควบคุมการตรวจตราการเผยแพร่ความคิดทางหนังสือพิมพ์ให้รัดกุมขึ้น ในล้นของภาพยนตร์ก็เช่นกัน ภาพยนตร์เข้ามามีบทบาทในสังคมไทยมากขึ้น มีอิทธิพลต่อผู้ชมจำนวนมากขึ้น มีบุคคลจำนวนมากนำหลายตาเข้าสู่วงการภาพยนตร์มากขึ้นบ้างก็เป็นข้าราชการที่ถูกลดยศ ซึ่งแน่นอนมักมีความไม่พอใจรัฐบาลอัดแน่นอยู่ในใจบ้างก็มาจากอาชีพนักหนังสือพิมพ์ ซึ่งมักเป็นไม้เบื่อไม้เมากับรัฐบาล อย่างเช่น บริษัทสร้างภาพยนตร์ที่ใหญ่ที่สุดคนช่วงนั้นของพี่น้องตระกูลลาวัด เป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ศรีกรุงที่มีงบประมาณวิจารณ์ระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างรุนแรงอยู่หลายครั้ง อย่างเช่น บทความ "มนุษย์ภาพ" ของศรีบูรพา<sup>16</sup> ในสายตาของรัฐบาลแล้วหนังสือพิมพ์ศรีกรุง "... เป็นหนังสือพิมพ์ที่ไม่น่าไว้วางใจ... บางครั้งก็โจมตีพิมพ์ไทย... บางครั้งก็แสดงท่าทีอวดดี.... การกระทำเหล่านี้อาจมีเป้าหมายอย่างอื่นซ่อนอยู่..."<sup>17</sup> ปรากฏการณ์เหล่านี้ทำให้รัฐบาลหันมาเข้มงวดตรวจตราภาพยนตร์มากขึ้น โดยได้มีการตราพระราชบัญญัติภาพยนตร์ พ.ศ.2473 ออกมาบังคับใช้เพื่อควบคุมการตรวจตรา

ฉายภาพยนตร์สู่สาธารณชนในพระราชอาณาจักอย่างที่เรียกกันว่าเซนเซอร์ หลังจากนั้นมีการจัดตั้งสภาพิจารณาภาพยนตร์ตามความในมาตรา 6 ของกฎหมายดังกล่าวโดยมีตัวแทนรัฐจากหน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วมกันเป็นกรรมการเพื่อตรวจตราภาพยนตร์ การตรากฎหมาย และการดำเนินการตรวจตราภาพยนตร์นี้รัฐบาลสยามได้ศึกษาแบบอย่างจากสิงคโปร์ โดยได้วางแนวทางในการตรวจพิจารณาไว้อย่างกว้าง ๆ ดังนี้

1. การลบหลู่บุษนิยัตถ์ การกระทำใด ๆ ซึ่งสามารถทำให้เกิดความรู้สึกอันไม่ดีในทางศาสนาของชาติหนึ่งชาติใด
2. วิธีดำเนินการของผู้ร้ายที่ทำการประทุษกรรม โดยใช้อุบายอันแปลกประหลาดผิดจากธรรมดา หรือที่อาจจะเป็นเหตุส่งเสริมเพาะให้เกิดการประทุษกรรมยิ่งขึ้น
3. ประวัติการของผู้ร้ายที่มีชื่อ
4. การฆาตกรรมที่น่าสยดสยอง หรือการประหารชีวิต
5. การกระทำอันทารุณอย่างร้ายกาจต่อบุคคลหรือสัตว์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่เป็นศีลธรรมอันดี
6. เรื่องทั้งปวงที่เกี่ยวกับลามกหรืออนาจาร
7. การแสดงที่น่าก่อให้เกิดความบาดหมางระหว่างชาติหรือระหว่างบุคคล
8. การแสดงซึ่งอาจทำให้เกิดความรู้สึกหมิ่นแคลนต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว องค์สมเด็จพระบรมราชินีหรือพระบรมวงศ์ศานุวงศ์ หรือต่อรัฐบาล ต่อชาติ หรือต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล
9. การแสดงที่เกี่ยวกับการเมือง ซึ่งสามารถกระทบกระเทือนถึงการปกครองของประเทศให้ขาดความนิยมของพลเมืองหรือเกิดการไม่เรียบร้อยขึ้น
10. เรื่องที่เห็นว่าจะ เป็นตัวอย่าง เพาะนิสัยไม่ดีแก่บุคคลนำไปประพฤตินทางชั่ว
11. ล้อหรือลบหลู่ราชาภาพ คือ การกระทำใด ๆ ซึ่งสามารถหรือเป็นเหตุทำให้เกิดความรู้สึกหรือเห็นเป็นการล้อหรือลบหลู่

แนวทางการพิจารณาที่ได้กำหนดไว้นี้เป็นแต่เพียง คำเตือน เพื่อให้เจ้าพนักงานผู้พิจารณาได้เห็นลักษณะอาการของภาพยนตร์ที่ได้ฉายแสดงออกให้ดูจริง จะต้องใช้ดุลยวินิจฉัยว่าตามรูปเรื่องนั้น สามารถจะเป็นเหตุให้เกิดความชั่วร้ายต่อการปกครองและประชาชนทั่วไปและให้เสียศีลธรรมอันดีหรือไม่ ถ้าไม่ถึงจะเป็นเหตุให้เกิดความชั่วร้าย หรือศีลธรรมอันดีขึ้นดังกล่าวแล้ว ไม่ควรจะต้องห้าม ทั้งนี้เจ้าพนักงานผู้พิจารณาจะใช้ข้อวิจารณ์โดยรอบคอบทุกเรื่องไปประกอบการควบคุมภาพยนตร์นี้ยังคงใช้สืบเนื่องมาจนทุกวันนี้

ต้นปี พ.ศ. 2475 กลุ่มวลัวัติประดิษฐ์คิดค้นเครื่องถ่ายภาพยนตร์เสียงได้สำเร็จเป็นรายแรก จึงจัดทำหนังเสียงเรื่องแรกของไทยขึ้นให้ชื่อว่า "หลงทาง" จากบทประพันธ์ของชนวิจิตรมาตรา พร้อมกับเปลี่ยนชื่อบริษัทจากกรุงเทพภาพยนตร์บริษัทมาเป็นบริษัทถ่ายภาพยนตร์เสียงศรีกรุง ภาพยนตร์เสียง "หลงทาง" ซึ่งเข้าฉายในวาระฉลองพระนคร 150 ปี ได้สร้างความตื่นตัวให้แก่ผู้เข้าชมเป็นอย่างมาก ทางรัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญของภาพยนตร์ในฐานะสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลต่อผู้คนมากชั้นจึงได้ติดต่อว่าจ้างให้บริษัทภาพยนตร์เสียงศรีกรุงมาถ่ายพระราชพิธีเฉลิมฉลองพระนคร 150 ปี ด้วยระบบเสียงร่วมกับกองถ่ายภาพยนตร์เผยแพร่ข่าวของกรมรถไฟ เพื่อที่จะนำภาพยนตร์ดังกล่าวออกโฆษณาเผยแพร่ต่อไป

แต่ยังมีทันทีที่รัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชจะ ได้ใช้ภาพยนตร์ เป็นสื่อสร้างความยอมรับกับระบอบราชาธิปไตย

อย่างจริงจัง ก็ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองเสียก่อน เมื่อเช้าครู่ของวันที่ 24 มิถุนายน 2475 โดยที่คณะ-  
ราษฎรผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้คณะถ่ายภาพยนตร์เสียงศรีกรุงทั้งทีมเข้าร่วมงานปฏิวัติ ด้วยการรับหน้าที่  
เป็นบันทึกภาพเหตุการณ์ปฏิวัติ เพื่อนำออกโฆษณาเผยแพร่ชัยชนะต่อสาธารณชน

## ตอนที่ 2

2475 เมื่อผู้ตีเคาะกรอก ชีครอกเคาะถนน

### 1 ภาพยนตร์ในวันพลิกฟ้าคว่ำแผ่นดิน

"เมื่อเช้ามืดวันที่ 24 มิถุนายน 2475 แสงทองส่องฟ้าเรื่อเรื่อ มวลชีวิตได้พลิกคืนพร้อมกับการพลิกหน้าใหม่  
ของประวัติศาสตร์ แต่กลุ่มชีวิตที่รุ่งโรจน์ด้วยอำนาจวาสนา ยังหลับไหลด้วยความบรมสุขอันสืบต่อมาจากราชเก่า  
...อำนาจใหม่ซึ่งเติบโตขึ้นมาในสายตาอันฝ้าฟางของอำนาจเก่ากำลังอย่างสามชุกออกมาเพื่อจะ เข้าขัดขยอำนาจเก่า  
ที่อ่อนแอเงินเงาหายยับยับ ประวัติศาสตร์ของสยามกำลังจะขึ้นบทใหม่ และผู้สร้างประวัติศาสตร์ไทย หรืออีกนัย  
หนึ่งผู้พิชิตชะตากรรมของมนุษย์ ผู้ลิขิตความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของมนุษย์นั้นก็หาใช่พระพรหมหรือพระผู้เป็นเจ้าหรือ  
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ไหนใหม่ หากเป็นมนุษย์นั่นเอง

เมื่อชนชั้นสูงผู้ครองอำนาจได้ตื่นขึ้นมาในเช้าวันนั้น เขาก็ได้พบว่าอำนาจลายครามของเขาได้ถูกชนชั้นหนึ่งเข้า  
จู่โจมยึดเอาไปเสียแล้ว...

ในคอนสายของวันที่ 24 มิถุนายน ชาวการยัดอำนาจการปกครองจากชัศตริย์และการจับกุมเจ้านายชั้นผู้ใหญ่  
และนายพลมาคุมตัวไว้ ๗ พระที่นั่งอนันตสมาคม ได้แพร่ออกไปจากกองบัญชาการยึดอำนาจอย่างรวดเร็ว ประคุดก  
ลมพายุหอบใบ จากถนนใหญ่เข้าสู่อาคารร้านค้าสองฟากถนน ผู้คนที่กำลังทำการซื้อขายด้วยกิริยาอันเนิบ  
นียบและกำลังนั่งอ้อยอิ่งสนทนารับประทานอาหารและเครื่องดื่มอยู่ ต่างก็ฟังข่าวอย่างหูผึ่ง บ้างตกตลิ่งพริ้งเฟริด บ้าง  
ร้องวิ๊ดวิ๊ด บ้างหน้าบาน บ้างกังวล บ้างลุกพรวดพราด เม่นอกไปนอกร้าน ร้านรวงบางแห่งก็ปิดอย่างฉับพลัน ประ  
หนึ่งเตรียมรับกองโจรที่จะบุกเข้ามาในสองสามนาทีข้างหน้า บางร้านก็กลับโหมไฟในเตาตระเตรียมอาหารสดไว้เต็ม  
ที่ประหนึ่งจะคอยต้อนรับผู้คนที่มาเที่ยวงานเทศกาลรื่นเริงมหาสาร..."

นี่คือเหตุการณ์ของวันพลิกฟ้าคว่ำแผ่นดิน 24 มิถุนายน 2475 ซึ่งศรีบูรพาได้ถ่ายทอดออกมาเป็นตัวอักษรด้วย  
ถ้อยคำอันเร้าใจ ในบทนำของนวนิยายอมตะ "แลไปข้างหน้า"

ภาพของเหตุการณ์ในวันนั้นนอกจากจะถูกบันทึกลงบนกระดาษโดยปลายปากกาและแท่งพิมพ์ของนักเขียนและนัก-  
หนังสือพิมพ์แล้ว มันยังถูกบันทึกเก็บไว้บนแผ่นฟิล์มอย่างมีชีวิตชีวา โดยมีมือช่างสร้างภาพยนตร์ชั้นแนวหน้าสุดของไทย  
ขณะนั้นอีกด้วย

คณะถ่ายภาพยนตร์เสียงศรีกรุง ได้เข้าร่วมกับคณะราษฎรทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศเมื่อวันที่ 24



มิถุนายน 2475 โดยทำหน้าที่เป็นผู้บันทึกเหตุการณ์ให้กับฝ่ายคณะราษฎร เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองวันนั้นถูกบันทึกลงบนแผ่นฟิล์มขนาด 35 ม.ม. มีความยาวถึง 3,000 ฟุต เมื่อทำการตัดต่อและใส่อักษรบรรยายแล้วได้ถูกนำไปโฆษณาเผยแพร่ชัยชนะของคณะราษฎรต่อสาธารณชน ซึ่งกำลังหลงใหลคลั่งไคล้ในมหรสพบันเทิงชนิดนี้<sup>18</sup> ภาพยนตร์ "วันพลิกฟ้าคว่ำแผ่นดิน" นี้ถือได้ว่าเป็นเสมือนคำประกาศแห่งชัยชนะของราษฎรสามัญชนที่มีต่อชนชั้นปกครองเก่าเจ้าขุนมูลนายเป็นประจักษ์พยานที่ตอกย้ำว่ายุคสมัยแห่งสมบูรณาญาสิทธิราชได้สิ้นสุดลงแล้ว และความหวังใหม่ของสยามคือประชาธิปไตย และความเสมอภาคเท่าเทียมกันของผู้คนในสังคมที่จะเข้าแทนที่สังคมแบบไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ซึ่งได้มาจาก การต่อสู้แย่งชิง มิใช่ร่วงหล่นมาจากปากฟ้าหรือสรวงสวรรค์ ภาพยนตร์ชุดนี้ถูกนำไปฉายเผยแพร่ยังโรงภาพยนตร์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด โดยได้รับการต้อนรับจากผู้ชมอย่างกว้างขวาง แน่نونภาพยนตร์ชุดนี้ ได้ทำให้การแย่งอำนาจรัฐจากกษัตริย์และเจ้านายมาสู่มือของคณะราษฎรมีความชอบธรรม และได้รับการยอมรับจากประชาชนมากยิ่งขึ้น ในทางตรงกันข้ามฐานะของกษัตริย์และเจ้านายชั้นสูง ได้ถูกคุกคามโดยผู้ชม ด้วยเหตุนี้ย่อมไม่เป็นที่พึงพอใจของกลุ่มผู้สูญเสียผลประโยชน์และบรรดาพวกอนุรักษนิยมหัวประจบทั้งหลาย เมื่อสถานการณ์ทางการเมืองพลิกกลับ โดยกลุ่มอนุรักษนิยมภายใต้การนำของพระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรี สามารถหนีกำลังของตนดึงอำนาจการเมืองกลับคืนมาจากสมาชิกคณะราษฎร ภายหลังวิกฤตการณ์เค้าโครงการเศรษฐกิจของ นายปรีดี พนมยงค์ ที่ทำให้ความขัดแย้งภายในคณะราษฎรที่ดำรงอยู่ก่อนหน้านั้นปรากฏตัวเด่นชัดและถึงจุดแตกหักในที่สุดสมาชิกคณะราษฎรบางส่วนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง 3 ทหารเสือ พ.อ.พระยาทรงสุรเดช พ.อ.พระยาฤทธิอัคเนย์ และ พ.ท.พระประศาสน์วิไชยยุทธ ได้ถอนตัวออกจากการสนับสนุนคณะราษฎรไปอยู่ฝ่ายอนุรักษนิยม ทำให้กลุ่มอนุรักษนิยมกลับมีอำนาจในวงการรัฐบาลอีกครั้ง พระยามโนปกรณนิติธาดาได้มีคำสั่งให้ภาพยนตร์เปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน 2475 เป็นภาพยนตร์ต้องห้าม โดยให้เหตุผลว่า "ยังไม่สมควรให้ออกฉายตามโรงมหรสพ เพราะเป็นการระหว่งหัวต่อ จะทำให้เห็นเป็นการเย้ยหยันแร่อที่เรียกว่า ข้าย้าหัวตะปู้ เป็นการชอกช้ำกำเ็นหลวงและพระบรมวงศานุวงมากเกินไป"<sup>19</sup> โดยมอบหมายให้นายประยูร กรมมนตรี เลขาธิการคณะกรรมการราษฎรจัดการห้ามมิให้นี้ออกฉาย ภายหลังการทำรัฐประหารแย่งอำนาจคืนจากฝ่ายอนุรักษนิยม ในวันที่ 20 มิถุนายน 2476 ภาพยนตร์ชุดดังกล่าวจึงกลับมาโลดแล่นบนจออีกครั้ง ภาพยนตร์ชุดนี้นับเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญของการเริ่มต้นระบอบประชาธิปไตยไทย นำเสียดายที่ปัจจุบันฟิล์มภาพยนตร์ดังกล่าวได้สูญหายไปเสียแล้วโดยไม่หลงเหลือร่องรอยให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาประวัติศาสตร์ที่มีชีวิตชีวของมัน

อย่างไรก็ตามมีหลักฐานแสดงว่าภาพยนตร์ชุดนี้ได้ถูกส่งไปยังสหรัฐอเมริกา 2 ก๊อปปี้ ทั้งนี้เพราะมีบริษัทถ่ายภาพยนตร์จากสหรัฐอเมริกาได้ทราบข่าวว่าเกิดการปฏิวัติขึ้นในสยาม และรู้ว่าบริษัทศรีกรุง ได้ถ่ายภาพเหตุการณ์ครั้งนี้ไว้จึงโทรเลขมาขอซื้อฟิล์มภาพยนตร์ดังกล่าว "ให้ถ่ายหนึ่งคูปเตค่า์ในสยามไว้มีเท่าไรเอาหมด คิดราคาให้ตามอัตราพิเศษส่ง เนกาตีฟทาง เรือบินด่วน" โดยบริษัทศรีกรุง ได้ส่งฟิล์มที่ตัดต่อและใส่อักษรบรรยายภาษาอังกฤษแล้วไปให้ทั้ง 2 บริษัท แต่ภาพยนตร์ดังกล่าวไม่ตรงกับจินตภาพของกัวรัฐประหารที่บริษัทภาพยนตร์ดังกล่าวตั้งไว้ คือจะต้องมีการสู้รบที่รุนแรง ดังนั้นเมื่อฟิล์มภาพยนตร์ดังกล่าวไปถึงมือแล้วบริษัทหนึ่งจึงมีโทรเลขแจ้งกลับมาว่า "คูปเตค่า์ในเมืองไทยไม่เห็นมียิงกันสักหน่อย บริษัทใหม่เอาหากจะเอาหนึ่งคืนก็ให้ส่งเงินไปสำหรับเป็นค่าส่งกลับ" ส่วนอีกบริษัทเมื่อได้รับฟิล์มแล้วเจียบหายไปเลย ซึ่งเข้าใจว่าน่าจะมีความรู้สึกเช่นเดียวกัน<sup>20</sup> จากนั้นเราก็ไม่ทราบชะตากรรมของฟิล์มภาพยนตร์ประวัติศาสตร์ชุดนี้ว่าเป็นอย่างไรดีอย่างไร ปัจจุบันฟิล์มดังกล่าวยังถูกเก็บรักษาไว้หรือไม่ก็สุดท้ายจะคาดคะเน เนื่องจากวัสดุฟิล์มดังกล่าวทำด้วยสารไนเตรทที่มีคุณสมบัติระเบิดและลุกไหม้ได้ง่าย หากไม่มีวิธีเก็บรักษาที่ถูกต้องก็จะเสื่อมสลายไปโดยง่ายและอาจเป็นอันตราย

## 2 เมื่อคนเท่ากับคนบนสยามาใหม่

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 คณะราษฎรได้พยายามปลดปล่อยสามัญชนออกจากโซ่ตรวนของอุดมการณ์แบบศักดินาที่ได้พันนาการราษฎรไว้กับสถานะ "ข้าของแผ่นดิน" ซึ่งต้องอาศัยภายใต้ร่มมือบุญของเจ้าขุนมูลนาย มีฐานะที่ต่ำต้อยในสังคมซึ่งไร้สิทธิและเสรีภาพ คณะราษฎรได้ประกาศลบลายฐานะอันสูงส่งของชนชั้นเจ้าลงพร้อม ๆ กับการเชิดชูสามัญชนให้สูงเด่นขึ้น ดังปรากฏในประกาศของคณะราษฎรฉบับที่ 1 และหลัก 6 ประการ ข้อ 4 และข้อ 5

"ราษฎรทั้งหลายพึงรู้เถิดว่า ประกาศเรานี้เป็นของราษฎรไม่ใช่เป็นของกษัตริย์ตามที่เขาหลอกลวง บรรพบุรุษของราษฎรเป็นผู้ช่วยกันกู้ประเทศเมื่อสละภาพพื้นเมืองจากข้าศึก พวกเจ้ามีแต่ชู้มือเบิบและกวางดทรัพย์สมบัติเข้าไว้ตั้งหลายร้อยล้าน เงินเหล่านี้เอามาจากไหน ก็เอามาจากราษฎร เพราะวิธีทำนาบนหลังคนนั่นเอง...

4. จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน (ไม่ใช่พวกเจ้ามีสิทธิยิ่งกว่าราษฎรเช่นที่เป็นอยู่)

5. จะต้องให้ราษฎรมีเสรีภาพมีความเป็นอิสระเมื่อเสรีภาพไม่ขัดต่อหลัก 4 ประการดังกล่าวข้างต้น..."<sup>21</sup>

ในทางนิตินัยฐานะของสามัญชนถูกยกให้สูงเด่นชัดขึ้นทัดเทียมกับชนชั้นอื่น ๆ ดังที่ระบุไว้อย่างชัดเจนในมาตราที่ 12 ของรัฐธรรมนูญฉบับวันที่ 10 ธันวาคม 2475 ที่ว่า "ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย ฐานะนครศักดิ์ โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี หรือโดยประกาศอื่นใดก็ดี ไม่ทำให้เกิดอภิสิทธิ์แต่อย่างใดเลย"<sup>22</sup>

นอกจากนี้ชนชั้นนำกลุ่มใหม่ยังพยายามลบล้างของโครงสร้างทางชนชั้นแบบเก่าลง ตัวอย่างเช่น การแก้ไขกฎมณเฑียรบาล ที่ห้ามไม่ให้เจ้านายแต่งงานกับสามัญชน หรือการพยายามจะกระจายอำนาจการปกครองออกไปตามหลักการประชาธิปไตย เช่น การให้มีการเลือกตั้ง การจัดระเบียบเทศบาล เป็นต้น.

รัฐบาลในระยะบั้นปลายได้ตราพระราชบัญญัติยกเลิกการปรับโทษตามศักดินา พ.ศ. 2476 เพื่อคอกย้ำหลักการเรื่องความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญ ดังคำแถลง

"...โดยเหตุที่ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแล้ว ในรัฐธรรมนูญบัญญัติว่าราษฎรทั้งหลายมีความเสมอกันในกฎหมาย ความผิดทั้งหลายที่กระทำขึ้น ก็ควรจะได้รับพิจารณาโทษที่เท่าเทียมกัน ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นราษฎรสามัญธรรมดาหรือมีบรรดาศักดิ์ ฐานันดรศักดิ์อย่างไร..."<sup>23</sup>

นอกจากนี้สภาผู้แทนราษฎรยังได้ผ่านร่างประมวลกฎหมายแพ่งฯ ให้ชาวไทยได้มีภรรยาตามกฎหมายได้เพียงคนเดียว อันเป็นการยกเลิกการกตัญญูสตรีเพศตามธรรมเนียมศักดินา ซึ่ง เทียนวรรณ เคยเรียกร้องให้ยกเลิกมาแล้วแต่ครั้งรัชกาลที่ 5

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 นั้นประสบความสำเร็จเพียงทำลายอำนาจสมบูรณาญาสิทธิราชของกษัตริย์

ลง แต่การย้ายถ่ายเทอำนาจจากชนชั้นศักดินามาสู่ผู้ปกครองใหม่นั้นไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากความอ่อนแอของคณะราษฎรทั้งในด้านการจัดองค์กร ความเป็นเอกภาพทางอุดมการณ์ และฐานสนับสนุนจากกลุ่มอำนาจในสังคม จึงนำไปสู่การประนีประนอม แม้คณะราษฎรจะพยายามปรับกลไกด้านการปราบปรามของรัฐโดยการปลดและถอดถอนกลุ่มผู้ปกครองเก่าออกไปและจัดสรรคนของตนเข้าไปแทนที่บ้างบางส่วนก็ตาม แต่ในภาวะการณ์ที่โลกทางอุดมการณ์ของสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นวัด โรงเรียน และสถาบันอื่น ๆ ของสังคมยังคงดำเนินการผลิตซ้ำอุดมการณ์แบบศักดินาอย่างต่อเนื่อง อันเป็นผลให้อุดมการณ์แบบศักดินาที่สนับสนุนชนชั้นเจ้ายังคงครองความเป็นใหญ่เหนือสังคมอยู่ ประกอบกับการที่อำนาจรัฐของชนชั้นปกครองเก่ายังมีได้ถูกทำลายลงอย่างสิ้นเชิง กระประนีประนอมจึงทำให้อำนาจรัฐถ่ายกลับไปสู่กลุ่มอนุรักษ์นิยมอย่างรวดเร็วในเวลาไม่นานนัก ดังเห็นได้จากชัยชนะของกลุ่มอนุรักษ์นิยมในการตีความขัดแย้ง เนื่องจากเค้าโครงเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์ การวิพากษ์อำนาจเบ็ดเสร็จของพระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรีอนุรักษ์นิยม ในการประกาศปิดสภาผู้แทนราษฎร องค์รัฐธรรมนูญทางมาตรา และออกกฎหมายป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์โดยไม่ผ่านสภา

ข้ออ้างดังกล่าวทำให้คณะราษฎรหันมาตระหนักถึงภาวะกิจจันเร่งด่วนของงานสร้างอุดมการณ์ใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากอุดมการณ์แบบ "พร้าฆ่าไทย" ที่สนับสนุนราชธำมัญชยของเจ้าศักดินานั้นมีอิทธิพลครอบงำความคิดชีวิตจิตใจของผู้นำนสังคมไทยอยู่เป็นเวลายาวนานแล้ว คณะผู้ปกครองกลุ่มใหม่ต้องการปรับแก้และโยกย้ายเป้าหมายแห่งอุดมการณ์ของสังคมไทยให้มาเป็นเครื่องมือสนับสนุน และสร้างความชอบธรรมให้กับระบอบการปกครองแบบใหม่และผู้ปกครองกลุ่มใหม่ การสร้างอุดมการณ์ใหม่ขึ้นมาใหม่จึงต้องสร้างรากฐานทางสังคม และวัฒนธรรมแบบใหม่ขึ้นมารองรับด้วยเช่นกัน เพราะอุดมการณ์จะแสดงตัวออกมาได้โดยผ่านรูปแบบการดำเนินชีวิต ภาษา การแสดงออกทางศิลปะ ตลอดจนกิจกรรมทางการเมือง การกิจในการวางรากฐานทางอุดมการณ์จึงครอบคลุมรากฐานทางสังคมทั้งหมด (Social Infrastructure) ด้วย<sup>24</sup>

นอกจากคณะผู้ปกครองกลุ่มใหม่จะทำการเคลื่อนไหวเผยแพร่อุดมการณ์ผ่านระบบการศึกษา สถาบันการปกครองของกระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีเครือข่ายกว้างขวางทั่วประเทศ แล้วยังได้จัดตั้งหน่วยงานขึ้นหน่วยหนึ่งทำหน้าที่ทางด้านอุดมการณ์โดยตรง คือ กรมโฆษณาการ<sup>25</sup> ในปี พ.ศ. 2476 ประกอบด้วย 2 กองใหญ่ คือ กองการหนังสือพิมพ์และกองเผยแพร่ความรู้ ในกองเผยแพร่ความรู้มีได้แบ่งออกเป็น 5 แผนกย่อย คือ แผนกเอกสาร แผนกวิทยุกระจายเสียง แผนกปาฐกถา แผนกภาพยนตร์ และแผนกเบ็ดเตล็ด

### 3 รัฐธรรมนูญ : หล่นจากฟ้าหรือมาจากการต่อสู้?

ขณะที่ภาพยนตร์เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อ 24 มิถุนายน 2475 ถูกห้ามฉายโดยรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา ด้วยเหตุผล "ทำให้เป็นการเหยียดหยันหรือที่เรียกว่า ย่ำหัวตะปู เป็นการชอกช้ำแก่ใจหลวงและพระบรมวงศานุวงศ์มากเกินไป" รัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดากลับเชื้อเชิญคณะถ่ายภาพยนตร์เสียงศรีกรุง เจ้าเก่าให้เข้าไปถ่ายทำภาพยนตร์พิธีพระราชทานรัฐธรรมนูญการปกครองแห่งราชอาณาจักรสยาม เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2475 โดยมีการตระเตรียมสถานที่ โฟ และซึกซ์มอลล์แบบซึกซ์มอลล์เหมือนพิธีจริงก่อนหน้าวันที่ 10 ธันวาคม โดยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเสด็จเข้าร่วมการซึกซ์มอลล์ครั้งนี้ด้วยทั้งนี้เพื่อให้ได้ภาพและเสียงออกมาจัดเจนที่สุด

พระราชพิธีพระราชทานรัฐธรรมนูญซึ่งจัดขึ้นอย่างมโหฬารตระการตา เมื่อประกอบเข้ากับ ฉลองพระองค์ที่ดู

มล้างเมือง ราชพิธีแบบศักดิ์นา เสียงดนตรี มหาภิรมย์ ที่บรรเลงประกอบและอื่น ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่ส่งเสริมให้พิธีกรรมในวันนั้นดูขลังศักดิ์สิทธิ์ไม่แพ้กับพระราชพิธีอื่น ๆ ที่เคยมีมาแต่ครั้งสมบูรณาญาสิทธิราช ภาพและเสียงของเหตุการณ์ครั้งนั้นได้ถูกบันทึกลงบนแผ่นฟิล์มภาพยนตร์ ขนาดมาตรฐาน 35 มม. ด้วยระบบเสียงในฟิล์ม ด้วยกล้องถ่ายถึง 4 ตัว ภาพยนตร์พิธีพระราชทานรัฐธรรมนูญนี้เมื่อถ่ายเสร็จแล้วตัดต่อรวมกับภาพยนตร์เหตุการณ์ฉลองรัฐธรรมนูญเข้ามีความยาวถึง 4,200 ฟุต ได้ถูกซื้อไว้โดยรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดาด้วยเงิน 4,000 บาท พร้อมกับมอบหมายให้สำนักโฆษณาออกเผยแพร่ และกำชับให้เก็บรักษาไว้เป็นพิพิธภัณฑสมบัติของประเทศสืบต่อไป<sup>26</sup> ราวกับจงใจเก็บรักษาไว้ให้คนรุ่นหลังได้เข้าใจเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครอง อย่างเช่นที่ปรากฏบนแผ่นฟิล์ม ภาพที่ปรากฏบนจอภาพยนตร์จากฟิล์มภาพยนตร์ชุดนี้ได้สื่อสารต่อผู้ชมคือ

1. บัดนี้จึงมาไทยเข้าสู่ยุคใหม่ คือระบอบรัฐธรรมนูญแล้ว ซึ่งทันสมัยกว่า สอดคล้องกับชื่อเรียกร้องของผู้คนในสังคมขณะนี้
2. รัฐธรรมนูญที่เป็นหัวใจของระบอบใหม่มี องค์พระมหากษัตริย์ทรง เป็นผู้พระราชทานผลนิกรของพระองค์
3. สถาบันกษัตริย์ ยังทรงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์สมควรแก่การสักการบูชา

ซึ่งแตกต่างจากภาพยนตร์ชุดแรกที่ถ่ายทำ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ที่แสดงให้เห็นถึงความหายนะแห่งระบอบเก่า และที่มาของระบอบใหม่ คือการต่อสู้เรียกร้องโดยคณะราษฎร ซึ่งพระยามโนปกรณนิติธาดาเห็นว่า เป็นการ "ย่ำหัวตะปู้" จึงสั่งห้ามฉาย ขณะที่ภาพยนตร์ที่ถ่าย เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2475 ให้ภาพของการเปลี่ยนแปลงการปกครองในลักษณะ "กอบหัวตะปู้" ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มอนุรักษ์นิยม จึงได้รับการสนับสนุนให้จัดฉายต่อสาธารณชนอย่างกว้างขวาง

อย่างไรก็ตามภายหลังการรัฐประหาร เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2476 อันเป็นผลให้พระยามโนปกรณนิติธาดาต้องตกจากเวทีการเมืองไป ภาพยนตร์ชุด "ย่ำหัวตะปู้" จึงได้รับการอนุญาตให้กลับมาฉายได้อีกครั้งจากรัฐบาล พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา ภาพยนตร์เปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน 2475 และ ภาพยนตร์ฉลองรัฐธรรมนูญถูกนำออกไปฉายต่อสาธารณชนอย่างกว้างขวางในช่วงนี้ อย่างเช่น พ.ท. หลวงพิบูลสงคราม ได้ซื้อฟิล์มภาพยนตร์ดังกล่าวไปฉายตามกองพันทหารต่าง ๆ <sup>27</sup> นอกจากนี้สำนักโฆษณาการยังได้จัดทำภาพยนตร์ชุดอื่นๆ ขึ้นโฆษณาเผยแพร่ผลงานและอุดมการณ์ของรัฐบาลคณะราษฎรต่อสาธารณชนอีกหลายชุด ภาพยนตร์ที่ผลิตขึ้นโดยสำนักโฆษณาการจะถูกนำไปฉายประกอบกับการฉายภาพยนตร์อื่น ๆ ตามโรงภาพยนตร์ต่าง ๆ รวมทั้งส่งไปฉายตามจังหวัดต่าง ๆ ที่ร้องขอมา อย่างเช่นที่งานสมโภชรัฐธรรมนูญ ฉบับจำลองที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นต้น<sup>28</sup> ภาพยนตร์เหล่านี้จะมีส่วนช่วยสร้างความชอบธรรมให้กับการยึดอำนาจจากกษัตริย์โดยคณะราษฎรได้อย่างดีทีเดียว

#### 4. จากทหารของพระเจ้าแผ่นดินสู่ทหารของรัฐธรรมนูญ

การประนีประนอมทางการเมืองระหว่าง หลังตกค้างของระบอบเก่ากับคณะราษฎรได้มาถึงจุดแตกหักในเดือนตุลาคม 2476 เมื่อพลเอกพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวรเดช นำกำลังทหารจากหัวเมืองหมายแย่งยึดอำนาจจากรัฐบาลคณะราษฎร ทว่าประสบความสำเร็จอย่างย่อยยับ เป็นผลให้พลังของฝ่ายอนุรักษ์นิยมมกตกถอยลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในบัดนี้มา นับแต่นั้นรัฐบาลคณะราษฎรก็ก้าวเข้า

มาสู่ยุคแห่งการมีเสถียรภาพมากยิ่งขึ้น การดำเนินการเคลื่อนไหวทางอุดมการณ์จึงเริ่มขึ้นอย่างจริงจัง ดังจะเห็นได้จากงานเฉลิมฉลองรัฐธรรมนูญอย่างเอิกเกริกติดต่อกันถึง 5 วัน 5 คืน

ปรากฏการณ์ที่สำคัญทางการเมืองในช่วงนี้ คือการก้าวขึ้นมามีบทบาทของสถาบันทหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลวงพิบูลสงคราม ผู้มีบทบาทเด่นชัดที่สุดในภารกิจจัดตั้งครุของคณะราษฎร ไม่ว่าจะเป็นการปราบปรามกบฏบวรเดช หรือกบฏนายสิบ หลวงพิบูลสงครามยังได้มีการผลักดันให้มีการขยายเครือข่ายของสถาบันทหารออกไปอย่างกว้างขวาง เริ่มมีการเปิดโรงเรียนเสนาธิการและโรงเรียนเทคนิคทหารบกในปี 2477 ตั้งกรมยุทธนาทหารบกและยุทธนาธิการในปี 2478 และมีการส่งซื้ออาวุธจำนวนมากมาจากเยอรมัน อิตาลี และ สวีเดน ทำให้งบประมาณด้านกลาโหมในช่วงปี 2476-2481 สูงมากถึงกับเฉลี่ยประมาณ 26% ของงบประมาณแผ่นดินทั้งหมด<sup>29</sup> ปรากฏการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นชัดว่า รัฐบาลคณะราษฎรขณะนั้นได้มุ่งหน้าสู่การใช้สถาบันทหาร เป็นฐานอำนาจของตนเอง เพื่อบรรลุการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่น ๆ อาจารย์อุทกฤษฎ์ บัณฑิตที่ ได้ชี้ให้เห็นเป้าหมายว่า "คณะราษฎรกับการเปลี่ยนแปลงสังคมไทย : ด้านการทหาร" ว่า การย้ายสัญลักษณ์จาก "กษัตริย์" ในระบอบการปกครองเก่า สู่ "รัฐธรรมนูญ" ในระบอบใหม่ ส่งผลให้คณะราษฎรต้องดำเนินการเปลี่ยนฐานะ "ทหารของพระเจ้าแผ่นดิน" สู่ "ทหารของรัฐธรรมนูญ"<sup>30</sup>

การลอกคราบโคลงของสถาบันทหารนี้กระทำในหลายวิธี การใช้ภาพยนตร์ก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่น่าสนใจไปอย่างได้ผล ภาพยนตร์ว่าการปราบกบฏบวรเดช เป็นผลงานของสำนักงานโฆษณาการโดยหลวงกลการเจนจิต (ภา วสุวิทย์) และบริษัทถ่ายภาพยนตร์เสียงศรีกรุง เจ้าเก่า ซึ่งได้รับมอบหมายจากรัฐบาลให้เข้าไปบันทึกภาพจากเหตุการณ์จริงมีความยาวถึง 7 ม้วน ภาพยนตร์แสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่เกรียงไกร และ ชัยชนะของทหารผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญต่อทหารของฝ่ายกบฏที่ถูกลอบยิงว่าเป็นศัตรูต่อรัฐธรรมนูญ ซึ่งทำให้ภาพทหารของรัฐธรรมนูญเด่นชัดขึ้น ขณะที่ทหารของพระเจ้าแผ่นดินค่อย ๆ เลือนหายไป

ภาพยนตร์ชุดนี้ถูกพิมพ์เป็น 2 ก๊อบปี แล้วนำออกฉายเผยแพร่ในโรงภาพยนตร์วัฒนากร (พัฒนากร) และแคบปิ-คอล ซึ่งเป็นโรงภาพยนตร์ชั้นนำหน้าสถานีขณะนั้นก่อน แล้วจึงนำไปฉายยังโรงภาพยนตร์อื่น ๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด<sup>31</sup>

นอกจากการเผยแพร่ภาพยนตร์ชุดปราบกบฏบวรเดชแล้ว กระทรวงกลาโหมยังได้มอบหมายให้บริษัทถ่ายทำภาพยนตร์เสียงศรีกรุง ซึ่งมีสถานะคล้ายกับเป็นหน่วยผลิตภาพยนตร์ของรัฐบาลคณะราษฎรขณะนั้น โดยได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐบาล<sup>32</sup> ร่วมกับสำนักงานโฆษณาการจัดสร้างภาพยนตร์เพื่อเผยแพร่และเชิดชูกิจกรรมของทหารในระบอบการปกครองใหม่ นี้นี้ชื่อว่า "เลือดทหารไทย" โดยมอบหมายให้ กาญจนาคพันธุ์ เป็นผู้ประพันธ์เรื่องและกำกับการแสดง มีพันตรีหม่อมหลวงชาวกุสุธร แสดงนำ ภาพยนตร์ชุดนี้จัดได้ว่า เป็นภาพยนตร์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งปี เพราะได้รับความสนับสนุนจากหน่วยราชการต่าง ๆ อย่างพร้อมเพรียง รัฐบาลให้เงินสนับสนุนในการถ่ายทำภาพยนตร์ชุดนี้ถึงหนึ่งหมื่นบาท ภาพยนตร์ถ่ายทำในระบบมาตรฐานโลก 35 มม. เสียงในฟิล์ม ซึ่งภาพยนตร์เสียงในฟิล์มขณะนั้น ยังถือว่าเป็นของใหม่สำหรับโลกอยู่ ใช้เวลาถ่ายทำอย่างพิถีพิถันอยู่นานหลาย เดือนจึงเสร็จสมบูรณ์ โดยผู้บัญชาการสามเหล่าทัพ และนายทหารชั้นผู้ใหญ่ รวมทั้งบุคคลสำคัญของรัฐบาลได้ดูแลให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงบางส่วน จนเป็นที่พอใจของรัฐบาลและทหาร ภาพยนตร์จึงได้ลงโรงฉายเป็นครั้งแรกที่โรงภาพยนตร์ศาลาเฉลิมกรุง ในปี 2478<sup>33</sup> โดยมีคนดูแน่นขนัด เนื้อหาของภาพยนตร์นั้นสนับสนุนอุดมการณ์ของรัฐ ขณะนั้นคือการสร้างศรัทธาให้กับระบอบการปกครองใหม่และทหาร

คือผู้ได้รับมอบหมายให้ปกป้องบูรพื้และพิทักษ์รัฐธรรมนูญ ด้วยฝีมือการสร้าง การประพันธ์ และเสน่ห์ของภาพยนตร์ มีต้องสงสัยเลยว่าภาพยนตร์ชุดนี้ได้ทำหน้าที่สื่อสารความคิดจากรัฐบาลไปสู่ผู้ชมได้อย่างไร มีประสิทธิภาพชนิดที่สื่ออื่นๆ ในยุคร่วมสมัยไม่อาจทำได้เท่า การสร้างด้วยระบบเสียงในฟิล์ม ยังทำให้การสื่อสารข้อมูลเป็นไปอย่างตรงจุดหมายยิ่งกว่าภาพยนตร์เจียบยานยุคก่อนหน้านั้น เพลงประกอบในหนังยังช่วยเร่งเร้าให้ผู้ชมเข้าสู่จุดมุ่งหมายของผู้สร้างได้เร็วมากยิ่งขึ้น อย่างเพลง "มาร์ชไตรรงค์" ซึ่งมีท่วงทำนองที่เร้าร้อนและปลุกใจยิ่งนัก

"คนไทย นี่คืออะไร มีใจความจำ  
เป็นที่ได้ทำ ให้เรารู้สึกตัว มาแล้วหรือไร  
ฉะนั้นไทย จึงต้องเตรียมพร้อม เสมอที่จะรักษาไว้  
ซึ่งความเป็นไทย ทั้งชาติ ศาสนา กษัตริย์ รัฐธรรมนูญ"<sup>34</sup>

ภาพยนตร์ "เลือดทหารไทย" นี้อาจถือได้ว่าเป็นเสมือนเช่น อนุสาวรีย์แบบแผ่นฟิล์มของทหารไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ ซึ่งสร้างขึ้นก่อนหน้าอนุสาวรีย์ที่มีความหมายเดียวกันนี้ จะถูกสร้างขึ้นด้วยการวิฤตฤกษ์เบ็ดเตล็ดที่แท้

#### 5. จากศักดิ์คตินิยมสู่ชาตินิยม

ความพยายามของคณะราษฎรที่จะลบล้างอุดมการณ์แบบศักดิ์คตินิยม ซึ่งส่งเสริมบทบาทและสถานะของชนชั้นเจ้าได้ค่อย ๆ คลี่คลายไปสู่การขยายตัวของอุดมการณ์แบบชาตินิยมที่สนับสนุนระบอบอำนาจอธิปไตยของชนชาวไทยที่กำลังขยายบทบาทของตนเองมากขึ้นในอำนาจรัฐ

อุดมการณ์แบบชาตินิยมนี้ ด้านหนึ่งมันได้เข้าบดขยี้โครงสร้างทางชนชั้นและระบบจารีตนิยมแบบไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินของระบอบศักดินาลงพร้อมกัน สร้างความชอบธรรมให้กับระบอบใหม่ แต่อีกด้านหนึ่งมันก็ยังคงปกป้องรักษาสถานะและบทบาทของประชาชน ในฐานะผู้ตามหรือผู้ถูกระทำให้เอาไว้ ประชาชนมิได้ถูกระคุดนำให้หันเหทิศทางทางการเมืองของตน เพื่อเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองแบบที่เกิดขึ้นในประเทศเสรีนิยมประชาธิปไตย

กระแสความคิดชาตินิยมถูกอดีตผู้ประชาชนนำมาเชื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ทั้งของรัฐและ เอกชนซึ่งมักถูกควบคุมโดยรัฐเช่นกัน นอกจากกรมราษฎรและกรมศิลปากรที่มีเพลงวิจิตรวาทการ นักคิดคู่บารมีของหลวงพิบูลสงคราม ผู้จัดทำอุดมการณ์แบบชาตินิยมซึ่มีชาลผู้คัดด้วยบทประพันธ์และการละครแล้ว ภาพยนตร์ก็เป็นสื่อชนิดหนึ่งที่รัฐบาลได้มองข้ามไป บริษัทถ่ายภาพยนตร์ศรีกรุง ได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐให้จัดสร้างภาพยนตร์ "ค่ายบางระจัน" เพื่อสนับสนุนอุดมการณ์แบบชาตินิยมของรัฐ แต่เนื่องจากภาพยนตร์เป็นงานในผู้มิชบวนการผลิตที่ซับซ้อน ต้องใช้ทรัพยากรและงบประมาณก้อนใหญ่ อีกทั้งใช้เวลานานในการผลิตที่ค่อนข้างยาวนานและกระบวนการเผยแพร่ที่ต้องพึ่งพิงโรงฉายภาพยนตร์ของเอกชน นับเป็นอุปสรรคที่สำคัญ ที่ทำให้รัฐมิได้ทุ่มความสนใจมายังสื่อประเภทนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งพิมพ์วิทยุ และการละคร ที่รัฐให้ความสนใจมากกว่า

อย่างไรก็ตาม แม้รัฐจะมิได้ลงมาผลิตโดยตรง แต่ภาพยนตร์ก็ยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐอย่างใกล้ชิดด้วยระบบเซนเซอร์ ซึ่งดำเนินรอยตามกฎเกณฑ์ที่รัฐบาลกำหนดในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้วางเอาไว้ สถานภาพทาง

สังคมของผู้คนและบริบททางอุดมการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคมไทยภายใต้ระบอบใหม่นี้ ย่อมส่งผลไปยังเนื้อหาของภาพยนตร์ด้วย เช่นเดียวกับที่มันส่งผลต่อวงการวรรณกรรม<sup>35</sup> จึงมีภาพยนตร์บางเรื่องหันมาเชิดชูชีวิตของสามัญชนผู้ต่ำต้อยด้อยค่าในสังคมเก่า อย่างเช่นภาพยนตร์เรื่อง "เลือดชานา" และ เรื่อง "เลือดชนบท" ของบริษัทถ่ายภาพยนตร์เสียงศรีกรุง เป็นต้น แต่ก็นับว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอยู่ในอัตราส่วนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับการเปลี่ยนแปลงในวรรณกรรม

ในช่วงนี้ได้เกิดการสร้างภาพยนตร์ไทยระบบพากษ์ขึ้นมา โดยใช้วิธีการถ่ายทำเช่นเดียวกับภาพยนตร์เงียบ แต่แทนที่จะใช้ข้อภรรยาบรรยายภาพกลับใช้คนนำเสียงพากษ์ระยะไกล ซึ่งระบบนี้ทำให้อุตสาหกรรมในการผลิตงได้จำนวนมาก เปิดโอกาสให้นักสร้างหนังใหม่ได้ปรากฏตัวในวงการภาพยนตร์มากขึ้น

ขณะที่กลุ่มนักสร้างภาพยนตร์เสียงในฟิล์มพยายามสร้างมาตรฐานของภาพยนตร์ไทย ทั้งด้านรูปแบบและเนื้อหา รวมทั้งพยายามตั้งรสนิยมของคนหนึ่ง ให้ไปสู่ความเป็นสากล (ตะวันตกฮอลลีวูด) กลุ่มผู้สร้างภาพยนตร์พากษ์กลับพยายามปรับมาตรฐานของภาพยนตร์ให้ถูกรสนิยมคนส่วนใหญ่ คือ ชาวบ้าน ซึ่งเขาพยายามดึงเข้าสู่ตลาดภาพยนตร์

แน่นอนเนื้อหาที่เอาใจชาวบ้านของภาพยนตร์พากษ์และการเข้าใกล้มหรสพพื้นบ้านของไทย ที่มีเป็นการสื่อสารสองทาง คือ ระหว่างผู้ชมกับผู้แสดงสามารถโต้ตอบกันได้<sup>36</sup> ทำให้ภาพยนตร์พากษ์เป็นที่ยอมรับจากผู้ชมระดับชาวบ้านมากกว่าภาพยนตร์เสียงที่สนองตอบคนเมืองมากกว่า

ปรากฏการณ์ โคม สุสว่าง<sup>37</sup> บอกว่าทำให้เกิดการพัฒนาไปสู่การแตกแยกออกเป็น 2 แนวทางของภาพยนตร์และผู้ชมภาพยนตร์ไทย คือ แนวทางหนึ่งเป็นการเข้ามาหาความเคยชินของชาวบ้านของภาพยนตร์พากษ์และการเข้ามาหามาตรฐานสากล (แบบตะวันตก) ของภาพยนตร์เสียง<sup>38</sup> การเข้ามาหาความเคยชินของชาวบ้าน ก็คือ การสื่อด้วยรูปแบบง่าย ๆ ไม่สลับซับซ้อน และเรื่องราวที่คุ้นเคยของชาวบ้าน ซึ่งหมายถึง เรื่องราวจากวรรณกรรมยุคศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างสำนึกยอมรับกันให้กับผู้คน ส่วนการเข้ามาหามาตรฐานสากล (แบบตะวันตก) ก็คือ การก้าวไปสู่การถูกรอรับโดยเรื่องราวแบบทุนนิยมจักรวรรดินิยม ที่ละเลยการสะท้อนปัญหาของสังคมที่ดำรงอยู่จริง ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นแนวทางใดภาพยนตร์ส่วนใหญ่มักหลุดลอยไปจากสภาพความเป็นจริงของสังคม เข้าไปสู่โลกมายาโลกแห่งความเพ้อฝันมากขึ้นทุกที เพราะผู้สร้างใช้กำไรเป็นตัวกำหนดทิศทางของภาพยนตร์ น้อยรายนักที่จะกล้าเสี่ยงสร้างภาพยนตร์ให้แหวกวงล้อมที่ครอบงำความคิดของผู้ชมและผู้สร้างหนังไทยออกไปได้ ภาพยนตร์ที่ถูกสร้างขึ้นในยุคนี้ ได้แก่ โหมโรง ระเด่น-ล้านโล กุหลาบเขียวใหม่ กุหลาบนครสวรรค์ ชนช้างชนแพน ดงตาล นามขอกนามบ่ง พญาน้อยชมตลาด เมืองแม่หม้าย กลัวเมีย ปู่โสมเฝ้าทัพย์ แก่นกลาสี วิวาท์เที่ยงคืน และ เพลงหวานใจ เป็นต้น

## จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

\* ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ที่กรุณาให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม  
ขอขอบคุณ คุณโคม สุสว่าง คุณเพ็ญพรหม เจริญพร คุณสมชาติ บ้างแจ้ง และสหาย  
จากหอภาพยนตร์แห่งชาติ ที่ให้ความช่วยเหลืออย่างดียิ่งในการเขียนบทความชิ้นนี้

## เชิงอรรถ

- 1 ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ มนต์รี เจนวนิทยการ "วิวัฒนาการอุดมการณ์ในสังคมไทย" ใน ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและคณะ เศรษฐศาสตร์กับประวัติศาสตร์ไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ , 2524) หน้า 227-8.
- 2 ครีศิลป์ บุชจกร , นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500) (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ 2523), หน้า 15-16.
- 3 อ่างถึงใน โคม สุขวางศ์ 85 ปี ภาพยนตร์ในประเทศไทย เอกสารประกอบงานนิทรรศการ 85 ปี ภาพยนตร์ในประเทศไทย จัดโดย ชมรมหนังไทยและศูนย์สังคีตศิลป์ 10-28 มิถุนายน 2525 , ไม่ปรากฏเลขหน้า
- 4 ดู โคม สุขวางศ์ "ติดต่อเกี่ยวกับโลกบรรเทิงไทย" ใน ศิลป์ สืบเนื่องเรื่อง มนุษย์ปลาดชาติไทย นายทองคำ , (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ , 2526) หน้า 136.
- 5 ดู จดหมายของเสนาบดีกระทรวงต่างประเทศ ถึง มหาเสวกเอกเจ้าพระยามหิธร ราชเลขาธิการ ลงวันที่ 21 มีนาคม 2465 (ปฏิทินใหม่ 2466) ใน หจช. กต.84/1 เรื่อง นายเฮนรี่ 10 แมคเร จะถ่ายรูปสำหรับเล่นหนังในกรุงเทพฯ (พ.ศ. 2465)
- 6 เรื่องเดียวกัน
- 7 หจช. กต.84/4 เรื่อง นายซูดแซค และ นายคูบเปอร์ มาทำการถ่ายภาพยนตร์ในเมืองไทยและทำภาพ
- 8 ความเสื่อมทรุดของสถาบันพระมหากษัตริย์และระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เริ่มปรากฏพิมพ์เด่นชัดนับแต่สมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นมา ดู ชัยอนันต์ สมุทวณิช การเมือง-การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย พ.ศ. 2411-2475 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณกิจ , 2523) หน้า 87-88.
- 9 ดู "พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับภาพยนตร์" ใน นิตานของลุงเรื่อง "แหวนวิเศษ" ภาพยนตร์มีพระหัตถ์ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและภาพยนตร์พุทธประวัติ "บูรพประทีป" (กรุงเทพฯ : มุลนิธิหนังไทย หอภาพยนตร์แห่งชาติ กรมศิลปากร , 2530) หน้า 9-14.
- 10 หจช. ร.7 รล.18/20 เรื่อง บริษัทถ่ายทำภาพยนตร์เสียง (พอกซ์) 2471.
- 11 หจช. ร.7 รล.18/19 เรื่อง บริษัทถ่ายทำภาพยนตร์ไทย (ราชหลวงสุนทรอัศวราช) 28 มกราคม 2469 - 20 ตุลาคม 2471.
- 12 ดู "บูรพประทีป : พนักงานที่ต้องห้าม" ใน นิตานของลุงเรื่อง "แหวนวิเศษ" ฯลฯ หน้า 49-57.
- 13 เรื่องราวของหลวงสุนทรอัศวราชและภาพยนตร์ต้องห้ามของเขานี้ ศึกษารายละเอียดได้จาก หจช. ร.7 รล.19 เรื่อง บริษัทภาพยนตร์ไทย (ราชหลวงสุนทรอัศวราช) 28 มกราคม 2469 - 20 ตุลาคม 2471.
- 14 จาการสนทนากับคุณเณตม สุขวางศ์ ณ หอภาพยนตร์แห่งชาติ 16 มกราคม 2531
- 15 ดู อัจฉราพร กมทิสมัย รายงานวิจัยเรื่อง ปัญหาภายในสังคมไทย ก่อนการปฏิวัติ 2475 : ภาพสะท้อนจากเอกสาร และ งานเขียนทางหนังสือพิมพ์ เสนอต่อ สถาบันไทยคดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2530 หน้า 194.



- 16 คุณครินทร์ เมฆไตรรัตน์ "ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาของการเปลี่ยนระบอบการปกครองสยาม ระหว่างพ.ศ.2470 ถึง 2480" (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาคประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2528) หน้า 130.
- 17 อัจฉราพร กุมพิสมัย รายงานวิจัยเรื่อง ปัญหาภายในสังคมไทย ก่อนการปฏิวัติ 2475 ฯลฯ หน้า 64.
- 18 กาญจนาคพันธ์ ยุคเพลงหนังและละครในอดีต (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เรื่องศิลป์ , 2519) หน้า 127-39.
- 19 หจช. สร.0201 .53/1 เรื่อง เบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับภาพยนตร์ของสำนักงานโฆษณา (กรมโฆษณาการ) (24 มิถุนายน 2475 - 10 พฤศจิกายน 2477) หน้า 7.
- 20 กาญจนาคพันธ์ ยุคเพลงหนังและละครในอดีต , หน้า 130.
- 21 ชัยอนันต์ สมพินิจ และ ชัดติยา วรรณผล เอกสารการเมืองการปกครองไทย (กรุงเทพฯ : โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย , 2518) หน้า 209-211.
- 22 พ.ศ.ท.วิฑูรย์ สุทธิวิชัย ประวัติรัฐธรรมนูญไทยฉบับแรก พ.ศ. 2475 ถึง ฉบับปัจจุบัน (กรุงเทพฯ : พิมพ์ไทยการพิมพ์ , 2516) หน้า 93.
- 23 ประเสริฐ ปัทมสุคนธ์ , รัฐสภาไทยในรอบ 42 ปี (2475-2517) (กรุงเทพฯ : หจช. ช.ชุมนุมช่าง, 2517) หน้า 56-57.
- 24 อภิญญา เฟื่องฟูสกุล "ปฏิบัติการทางการเมืองของคณะราษฎร" ใน สำนักวิจัยและพัฒนา และ คณะศิลปศาสตร์ วิทยาลัยเกริก คณะราษฎรในประวัติศาสตร์ไทย (เอกสารประกอบการสัมมนา วิทยาลัยเกริก 9-10 พ.ศ. 2528) หน้า 9.
- 25 เมื่อแรกตั้งมีฐานะเป็นกองโฆษณาการ ต่อมาปลายปี 2476 เปลี่ยนเป็นสำนักงานโฆษณาการ ปี 2482 จึงเป็นกรมโฆษณาการ
- 26 หจช. สร.0201 .53/2 เรื่อง ทำภาพยนตร์เสียง พิธีพระราชทาน และ งานฉลองรัฐธรรมนูญ ปี 2475 (19 ธันวาคม ถึง 18 กุมภาพันธ์ 2475)
- 27 หจช. สร. 0201 .53/1 เรื่อง เบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับการภาพยนตร์ของสำนักงานโฆษณา (กรมโฆษณาการ) (24 มิถุนายน 2475 - 10 พฤศจิกายน 2477) หน้า 1-4.
- 28 เรื่องเดียวกัน , หน้า 9.
- 29 อภิญญา เฟื่องฟูสกุล "ปฏิบัติการทางการเมืองของคณะราษฎร"
- 30 อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์ "คณะราษฎรกับการเปลี่ยนแปลงสังคม : ด้านการทหาร" ในเรื่องเดียวกัน
- 31 หจช. สร. 0201 .53/7 เรื่อง สำนักงานโฆษณาการขอให้บริษัทสหคินิมาถ่ายทำภาพยนตร์ เรื่องการปราบ-กบฏ พ.ศ. 2476 (26 ธันวาคม 2476 - 19 กรกฎาคม 2477)
- 32 หจช. สร. 0201 .53/13 เรื่อง บริษัทภาพยนตร์เสียงศรีกรุง นายมานิต วสุวัต หัวหน้าหอการค้าของบริษัท ยังได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหนึ่งในสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ชุดแรกของประเทศไทยด้วย
- 33 คุณกาญจนาคพันธ์ ยุคเพลงหนังและละครในอดีต , หน้า 59-71.
- 34 เรื่องเดียวกัน , หน้า 200.
- 35 การเปลี่ยนแปลงในวงการวรรณกรรม คุณ ตรีศิลป์ บุญจรรยา นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500) และ เสถียร จันทิมาธร สายธารวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เจ้าพระยา , 2525)
- 36 คุณ นิธิ เอียวศรีวงศ์ "ความล้าลิกของน้ำเน่าในหนังไทย" ใน ชมรมหนังไทยและศูนย์สังคีตศิลป์ 85 ปี ภาพ-

ยন্ত্রในเมืองไทย 2525 , ไม้ปรากฏเลขหน้า

37 จากการศึกษาเกี่ยวกับคุณธรรม สุขวงศ์ ๘ หอภาพยนตร์แห่งชาติ ถนนเจ้าฟ้า 16 มกราคม 2531



ศูนย์วิทยทรัพยากร  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย